

ระบบบริหารการศึกษาย่อยสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย

นางสุมาลี สุวรรณแสง

006023

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาบริหารการศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2517

The Administrative System of Buddhist
Eccleciastical Education in Thailand

Mrs. Sumalee Suvansang

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education
Department of Educational Administration
Graduate School
Chulalongkorn University

1974

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต

วิมล วัฒนวิทย์

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจวิทยานิพนธ์

[Signature]

ประธานกรรมการ

[Signature]

กรรมการ

[Signature]

กรรมการ

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

รองศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีส้าน

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ระบบบริหารการศึกษาฝ่ายสงฆ์ในพระพุทธศาสนาในประเทศไทย
 ชื่อ นางสาวสุมาลี สุวรรณแสง
 แผนกวิชา บริหารการศึกษา
 ปีการศึกษา 2516

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปรัชญา ความมุ่งหมาย และนโยบายในการจัดการศึกษาของสงฆ์
2. เพื่อให้เข้าใจถึงกระบวนการจัดการศึกษาและวิวัฒนาการการศึกษา ตั้งแต่ต้นจนปัจจุบัน
3. เพื่อรวบรวมเรื่องราว รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาของสงฆ์ไว้เป็นประวัติการศึกษาฝ่ายสงฆ์ของไทย
4. เพื่อศึกษาถึงระบบบริหารการศึกษา เกี่ยวกับการกำหนดอำนาจหน้าที่ และวิธีการบริหารที่เป็นปัจจุบัน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคบางประการ
5. เพื่อการวิเคราะห์และประเมินผลในอดีตและปัจจุบันเกี่ยวกับการบริหารการศึกษา

วิธีรวบรวมข้อมูล

1. ศึกษาเรื่อง การบริหารการศึกษาฝ่ายสงฆ์ จากข้อมูลต่อไปนี้ คือ เอกสารทางราชการ เกี่ยวกับ พระบรมราชโองการ พระราชหัตถเลขา ระเบียบ กฎหมาย คำสั่ง รายงานการประชุม แผนการศึกษา หลักสูตร สถิติต่าง ๆ บันทึกเกี่ยวกับจดหมาย อัดชีวประวัติ อนุทิน ภาพต่าง ๆ ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพเขียน ภาพวาด หนังสือต่าง ๆ ไก่แก้ว ประวัติศาสตร์ วารสาร บทความ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ โดยค้นคว้าจากกองจดหมายเหตุแห่งชาติ หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ

- 2. สัมภาษณ์ผู้บริหาร การศึกษาฝ่ายสูงระดับสูง เพื่อประมวลข้อมูลบางประการ ที่ไม่อาจค้นคว้าได้จากเอกสาร หรือมีข้อขัดแย้งกับการค้นคว้าในเอกสาร
- 3. ศึกษาและดูงานสถานบริหาร การศึกษาโดยวิธีการศึกษาเฉพาะกรณี
- 4. รวบรวมข้อมูลที่ไดจากการศึกษา ค้นคว้าจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการดูงานด้านบริหาร การศึกษา เรียบเรียงเป็นวิทยานิพนธ์

สรุปผลของการวิจัย

การจัดการศึกษาฝ่ายสูงเริ่มตั้งแต่สมัยสุโขทัยเป็นราชธานี เจริญขึ้นมากในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย และพัฒนาการโดยลำดับ จากสมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี จนถึงรัตนโกสินทร์ โดยพระมหากษัตริย์เป็นผู้วางนโยบาย จัดการ ศึกษา ตลอดจนอำนวยความสะดวกทุกด้าน การศึกษาจึงอยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์

นโยบายในการจัดการศึกษามีความมุ่งหมายให้ศึกษาพระพุทธรศาสนา เพื่อที่จะรักษาและเผยแพร่พระพุทธรศาสนา เป็นการเสริมสร้างสันติสุขให้แก่วงชน หลักสูตร เดิมแบ่งเป็น 2 แผนกคือแผนกคัมภีร์และแผนกปฏิบัติ หมายถึงการศึกษาพระไตรปิฎกได้แก่พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และแผนกวิวัฒนาการ หมายถึงการศึกษาทางสมาชิกสมถกรรมฐาน ไคแกการปฏิบัติสมถกรรมฐานและวิปัสณากรรมฐาน การศึกษาค้นค้นพระไตรปิฎกวิวัฒนาการจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เดิม แบ่งการศึกษาเป็น ๒ ระดับคือ ชั้นเปรียญตรี ชั้นเปรียญโท และชั้นเปรียญเอก ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงจัดการศึกษาทั้ง 3 ระดับเป็น 9 ประโยก

การจัดองค์การบริหารการศึกษา สถานศึกษาเดิมใช้สำนักพระราชวัง สำนักปราชญ์ราชบัณฑิต พระอารามหลวง วังของพระบรมวงศานุวงศ์ และสำนักที่ผู้มีจิตศรัทธาสร้าง ปัจจุบันใช้พระอารามเป็นสถานศึกษาพระปริยัติธรรม

การบริหารงานบุคคลก่อนการตั้งมหาเถรสมาคม การบริหารงานบุคคลขึ้นตรงกับองค์พระประมุขผู้สอนคือองค์พระมหากษัตริย์ พระมหาเถรผู้ใหญ่ นักปราชญ์ราชบัณฑิต ปัจจุบันโรงเรียนพระปริยัติธรรม

คัมภีร์

๓๖ 3 กษัตริย์

มีหน่วยงานรับผิดชอบคือ มหาเถรสมาคม **กฤษฎีกาศาสนา กระทรวง**
 ศึกษาธิการ ส่วนมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง สภาการศึกษาฝ่ายสงฆ์เป็นผู้รับผิดชอบ คือ
 สภามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

การงบประมาณ ได้จากผู้จัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษาของสงฆ์ และมูลนิธิต่าง ๆ
 เช่น มูลนิธิเอเซีย นอกจากนี้ยังได้รับเงินจากงบประมาณประจำปี

การบริหารการศึกษา จัดการศึกษา 3 ประเภท ประเภทแรกโรงเรียนพระปริยัติธรรม
 ซึ่งจัดสอนตามพระอารามหลวง แบ่งเป็น 3 แผนกคือ แผนกธรรมมี 3 ระดับ ได้แก่ นักธรรมตรี
 นักธรรมโท และ นักธรรมเอก แผนกบาลีกับแผนกบาลีแผนใหม่ มีแผนกละ 3 ระดับเช่นเดียวกัน
 เรียกว่า เปรียญตรี เปรียญโท และเปรียญเอก ประเภทที่สอง มหาวิทยาลัยสงฆ์มี 2 แห่ง
 อยู่ในพระบรมราชูปถัมภ์ คือ มหามกุฏราชวิทยาลัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2488 เป็นมหาวิทยาลัย
 ฝ่ายธรรมยุติกนิกาย และมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2490 เป็นมหา
 วิทยาลัยสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย ประเภทที่สาม เป็นวิทยาลัยสงฆ์พิเศษคือ วิทยาลัยจิตภาวันการเผย
 แพร่พระพุทธศาสนา ซึ่งจัดตั้งโดยมูลนิธิธรรมมหาธาตุเป็นฝ่ายมหานิกาย

Thesis Title : The Administrative System of Buddhist Ecclesiastical
Education in Thailand

Name : Mrs. Sumalee Suvansang

Department : Educational Administration

Academic Year : 1973

Abstract

The purpose of the study :

1. To investigate the philosophy, aims and policies in Buddhist education.
2. To understand the educational processes and development.
3. To collect data in order to compile a history of Buddhist ecclesiastical education in Thailand.
4. To study the administrative system dealing with the authority, administration and some problems.
5. To analyze and evaluate the administrative system.

Research Procedures:

Basic data were collected through documentary persual including reference materials, reports, periodicals and official documents, educational planning, curriculum, statistic, history, autobiography, diary and various text books in the national or other institutional libraries. Supplementary additional was obtained by interviewing knowledgeable officials of many institutions and self study.

Major Findings :

Buddhist Educational Management : Buddhist education was developed in the Sukhothai period especially in the reign of King Mahadhamarajalithai and up to Ayuthya, Thonburi and Ratanakosin, The King himself established the policies and facilities. The education of Buddhist monks during this time was through Royal patronage.

Educational Policy : The study of Buddhism was first undertaken in order to maintain and spread Buddhism, thereby contributing to the welfare and happiness of the people, and creating a more peaceful society. The early period of ecclesiastical education was characterized by a curriculum consisting of two sections. The first, "Ganthadhura", meant study of the Buddhist sacred writing, the Tripitaka, which was further divided into three main divisions, the Vinayapitaka, the Suttantapitaka and the Abhidharmmapitaka. The other section was "Vipassanadhura", which meant the method of concentration and contemplation. The Ganthadhura was divided into three levels called "Parien".

Later, in the Ratanakosin period, only Ganthadhura was studied. This was divided into nine classes or "Prayoke" during the reign of King Rama II.

Educational Organization : The earliest recorded ecclesiastical schools were held in the Royal Court, Royal Scholars' houses, monasteries, and special houses endowed by benevolent persons. By about 1889, the ecclesiastical schools were exclusively held in

the monasteries. Up until this time, the central organization of the educational institutions was entirely in the hands of the King.

Personal Administration : Before "Mahatherasamakom" was established, the administrative power was controlled by the king. The official teachers were the king, great Buddhist monks and persons of sufficient experience to be recognized as learned. In modern time, Mahatherasamakom and the department of Religious Affairs of the Ministry of Education control all ecclesiastical schools, except Buddhist University. The Buddhist University's affairs are administered and controlled by the Board of Governors, headed by the President of the University.

Educational Finance : Finance depends upon the Annual Budget of the Government and private donations. Grants approved by the government or by the Asia Foundation, are the main source of the Buddhist University's support.

Administrative Education : There are three kinds of educational institution for instruction in Buddhism, the ecclesiastical schools, Buddhist University, and the special school for ecclesiastical education called "Chittaphavan" situated by Mahanikai".

The ecclesiastical schools, held in the monasteries, consist of three sections, the Dharma, Pali, and Pali New Project. Dharma is taught on three levels, first, second, and third Dharma. Both Pali and New Project are taught in levels called "Parien".

Buddhist University is divided into two "Nikai". The Dharmayuttika was founded as a university in 1935, and called "Mahamakutrajavithayalai". The Mahanikai was raised to the level of a Buddhist university in 1947 and named Mahachulalongkornrajavithayalai.

กิติกรรมประกาศ

ในการทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก รองศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสอาน ซึ่งได้กรุณาเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาโดยได้ช่วยเหลือให้คำแนะนำต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด เพื่อขจัดปัญหาข้อข้องนานาประการ จนวิทยานิพนธ์เรื่องนี้สำเร็จเรียบร้อยโดยสมบูรณ์

ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก พระเทพเวที เลขาธิการสภาการศึกษา มหาวิทยาลัย พระศรีวิสุทธิโมลี รองเลขาธิการ มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทยาลัย อาจารย์ กิตติวุฒิชัย ภิกขุ ผู้อำนวยการวิทยาลัยจิตตภาวัน นายสิริ เพ็ชรไทย หัวหน้ากองศาสนศึกษา พ.ท. ประสาน ทองภักดี หัวหน้ากองจริยศึกษา นายจ่านงค์ ทองประเสริฐ กรรมการและเลขานุการชำระพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน นายเปลก สนธิรักษ์ และ นายเกษม บุญศรี บรรณาธิการนิตยสารพุทธจักร ในการให้สัมภาษณ์ชี้แจงข้อเท็จจริง และให้ความรู้ในเรื่องรายละเอียดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้วิจัยได้รับความกระจ่างในปัญหาต่าง ๆ ความอนุเคราะห์ของท่านเหล่านี้เป็นส่วนประกอบอันสำคัญยิ่งที่ช่วยให้งานของผู้วิจัยสำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

สุมาลี สุวรรณแสง

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๙
กิตติกรรมประกาศ	๗
รายการแผนผังประกอบ	๘
รายการตารางประกอบ	๘
บทที่	

1 บทนำ

ภูมิหลังของการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่อาจจะได้รับจากการวิจัย	5
ความหมายของคำที่ใช้ในการวิจัย	5
วิธีรวบรวมข้อมูล	6
การเสนอข้อมูล	6

2 ประวัติการศึกษาฝ่ายสงฆ์ในประเทศไทยสมัยสุโขทัย

สมัยกรุงศรีอยุธยา	21
สมัยกรุงธนบุรี	27
สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่หนึ่ง	28
สมัยรัตนโกสินทร์ยุคที่สอง	35

สรุป

3	ระบบบริหารการศึกษาระดับสูง	40
	ระบบบริหารการศึกษาระดับปริญญาตรี	41
	ระบบบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์	49
	วิทยาลัยการเผยแพร่พระพุทธรูปสาขาของคณะสงฆ์	58
	สรุป	59
4	ระบบบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม	60
	การบริหารการศึกษาคณะวิชาการศึกษา	63
	การวัดผลการศึกษา	66
	การบริหารบุคลากร	72
	งบประมาณ	76
	สรุป	77
5	ระบบบริหารสภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์	78
	การจัดองค์การ	82
	การบริหารการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี	89
	การบริหารการศึกษาระดับปริญญาตรี	91
	งบประมาณ	91
	โครงการของสภาการศึกษาามกุฏราชวิทยาลัย	107
	สรุป	109
6	ระบบบริหารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์	110
	การจัดองค์การ	115
	การบริหารการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี	120
	การบริหารการศึกษาระดับปริญญาตรี	125
	งบประมาณ	125
	สรุป	135

บทที่	หน้า
7	136
วิทยาลัยจิตตภาวันการ เวยแพรพระพุทโธศาสนา	136
การจ้คองคการ	137
การบริหารการที่กษา	142
การบริหารบุคคลากร	146
การงบประมาณ	147
หน่วยพัฒนาการทางจิต	148
โครงการของวิทยาลัย	149
สรุป	153
8	154
สรุปการวิจัย อภิปราย และขอเสนอแนะ	154
สรุป	154
อภิปราย	160
ขอเสนอแนะ	161
บรรณานุกรม	162
ภาคผนวก	172

แผนผังที่

หน้า

20	แผนการกีฬาของวิทยาลัยจิตตภาวันการเผยแพร่วิชการพุทธศาสนา	141
21	การจัดการกีฬาระดับมหาวิทยาลัยและการ ในอนาคต	150

รายการ ตารางประกอบ

ตารางที่		หน้า
1	พระพุทธรูปศาสนาอิทธิบาทต่าง ๆ ที่เข้ามาสู่ประเทศไทย จำแนกตามปีพุทธศักราช	10
2	จำนวนชั่วโมงเรียนต่อหนึ่งสัปดาห์และต่อหนึ่งภาคเรียนในชั้นระดับต่ำกว่าปริญญาตรี	88
3	จำนวนหน่วยกิตของแต่ละหมวดศึกษาระดับปริญญาตรี	95
4	จำนวนหน่วยกิตและจำนวนชั่วโมงเรียนต่อหนึ่งภาคเรียนในระดับชั้นปริญญาตรี	97
5	จำนวนผู้สำเร็จการศึกษาศาสนศาสตร์บัณฑิตและเดินทางไปศึกษาต่อชั้นปริญญาโท ณ ต่างประเทศ	103
6	จำนวนหน่วยกิตและจำนวนชั่วโมงเรียนต่อ 1 ปี ในแต่ละชั้นปริญญาตรี คณะพระพุทธรูปศาสนา	105
7	สถิติการ ประสานปริญญาศาสนศาสตร์ บัณฑิตของมหาบัณฑิตวิทยาลัย	107
8	จำนวนชั่วโมงเรียนต่อสัปดาห์ในแผนกบาลีสาธิตศึกษา แผนกบาลีอบรมศึกษา และ แผนกบาลีเตรียมอุดมศึกษา	125
9	จำนวนหน่วยกิตต่อหนึ่งภาคเรียนของชั้นปีที่ 1 และปีที่ 2 คณะพุทธศาสตร์	131
10	จำนวนหน่วยกิตต่อหนึ่งภาคเรียนของชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ในคณะต่าง ๆ	132
11	สถิติอาจารย์ ฆราวาสนักศึกษาและนักเรียนมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตั้งแต่ พ.ศ. 2495 - 2516	136
12	สถิตินักศึกษา นักเรียน ที่ได้รับปริญญาบัตรและประกาศนียบัตรในชั้นต่าง ๆ	137
13	สถิติพระพุทธรูปศาสน์บัณฑิตที่ไปศึกษาต่อในระดับปริญญาโท ณ ต่างประเทศ	138
14	สถิติพระ บัณฑิตจากจังหวัดต่าง ๆ ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีของ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	139
15	สถิตินักเรียนตามเขตของจิตตภาวันวิทยาลัย	156